

Zelfstandig wonen na beschermd wonen of opvang

—PLATFORM31—

Lessen uit het experiment Weer thuis in de wijk

Inhoud

Inleiding 3

Vraagstuk 1: Hoe krijg je zicht op de opgave? 6

Intermezzo: Opgave en aanpak in 's-Hertogenbosch 10

Vraagstuk 2: Welk aanbod is nodig? 13

Intermezzo: Opgave en aanpak in Noord-Veluwe 17

Vraagstuk 3: Hoe organiseer je een zachte landing in de wijk? 20

Intermezzo: Opgave en aanpak in Almelo 23

Vraagstuk 4: Hoe houd je regie op de samenwerking? 26

Beschouwing 31

Visuele samenvatting 32

Inleiding

Een eigen woning, een plek onder de zon. Sinds een aantal jaren koesteren we deze wens ook voor mensen die nu verblijven in het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang. Om dit mogelijk te maken, hebben deze mensen een integraal arrangement nodig, van onder meer wonen, zorg, welzijn en inkomen. Maar hoe zorg je voor een zelfstandige woning met de noodzakelijke begeleiding en voor een zachte landing in de wijk?

Dertien samenwerkingsverbanden – van gemeente, woningcorporatie en ggz-zorgaanbieder – gingen in 2016 en 2017 met elkaar en Platform31 aan de slag in het experiment Weer thuis in de wijk. Het doel? De uitstroom uit voorzieningen versnellen en verbeteren. Daarbij richtte het experiment zich op de volgende vraagstukken:

- Zicht op de opgave: hoe krijg je inzicht in de kwantitatieve opgave?
- Individueel maatwerk: wat is nodig op het niveau van het individu?
- Een zachte landing in de wijk: hoe organiseren we de randvoorwaarden voor het zelfstandig wonen, zoals dagbesteding, ontmoeting en nabije ondersteuning in de wijk?
- Procesregie: hoe organiseer je de samenwerking tussen partijen?

Platform31 ondersteunde de samenwerkingsverbanden met onderzoek naar innovatieve projecten en ontwikkelde nieuwe instrumenten of aanpakken op de drie vraagstukken. Ook organiseerde Platform31 bijeenkomsten waarbij de partners onderling ervaringen konden uitwisselen en hun vragen konden voorleggen aan experts en de andere deelnemers. In ruil voor deze kennis stellen experimentpartners aan het eind van het experiment hun praktijk open voor een procesevaluatie, met als doel anderen te laten leren van de 'wielen' die in de dertien samenwerkingsverbanden zijn uitgevonden. De resultaten van deze procesevaluatie staan beschreven in deze publicatie.

Figuur 1: Deelnemers aan het experiment Weer thuis in de wijk

Leeswijzer

In deze samenvatting vertellen we – op hoofdlijnen – over de uitkomsten van het experiment Weer thuis in de wijk van Platform31. Het uitgebreide verhaal staat in de publicatie '[Aan de slag met Weer thuis in de wijk - Uitstroom beschermd wonen en maatschappelijke opvang in dertien gemeenten](#)'.

Deze samenvatting bestaat uit vier vraagstukken en intermezzo's. De informatie is gebaseerd op de procesevaluatie die Platform31 heeft uitgevoerd onder de deelnemers van het experiment Weer thuis in de wijk. We starten met de vraag hoe je zicht krijgt op de opgave: hoeveel mensen kunnen uitstromen uit de voorzieningen voor beschermd wonen en opvang? Daarna gaan we in op het aanbod voor uitstromers, het integrale arrangement: welke voorzieningen bieden de samenwerkingsverbanden en in hoeverre is er sprake van integraliteit? De zogenoemde zachte landing in de wijk is het derde vraagstuk en daarbij belichten we de vele acties die de samenwerkingsverbanden in wijken en buurten ondernemen. Het vierde vraagstuk eindigt met de samenwerking tussen de betrokken partijen: hoe voer je daar regie op?

De verschillende vraagstukken komen samen op het niveau van de samenwerkingsverbanden; daar gebeurt het allemaal. Daarom zijn tussen de vraagstukken intermezzo's opgenomen met steeds 'het verhaal' van één van de bij het experiment betrokken samenwerkingsverbanden. Achtereenvolgend komen de samenwerkingsverbanden 's-Hertogenbosch, Noord-Veluwe en Almelo aan bod. De verhalen van de overige betrokken samenwerkingsverbanden zijn opgenomen in de uitgebreide publicatie '[Aan de slag met Weer thuis in de wijk - Uitstroom beschermd wonen en maatschappelijke opvang in dertien gemeenten](#)'.

De publicatie sluit af met een visuele samenvatting van de centrale onderwerpen uit deze publicatie.

Vraagstuk 1:

Hoe krijg je zicht op de opgave?

Uit het onderzoek dat Platform31 in 2016 onder zeven gemeenten uitvoerde, bleek dat de gemeenten nog geen beeld hadden van hoeveel mensen uit het beschermd wonen kunnen uitstromen naar een zelfstandige woning in de wijk, terwijl dit inzicht wel belangrijk is voor het plannen van voldoende woningen en voorzieningen. Uit het experiment blijkt dat het in kaart brengen van deze cijfers uitdagend is. Het gaat niet simpelweg om een optelsom van een aantal cijfers; vaak zijn er verschillende definities van uitstroom en is niet duidelijk voor wie uitstroom (op korte termijn) mogelijk is.

Dat neemt niet weg dat de verschillende experimentpartners zich in de afgelopen jaren hebben ingezet om de kwantitatieve opgave in beeld te krijgen. Dit gebeurde vaak via extern belegde of zelfuitgevoerde ramingen. Daaruit blijkt dat ongeveer de helft van de samenwerkingsverbanden een inschatting heeft gemaakt van de verwachte uitstroom. Deze verkenning leidt tot inzicht in de mogelijke vraag naar sociale huurwoningen.

Zelfstandige woning?

In de volksmond is zelfstandig wonen een 'losse' woning in de wijk. Zelfstandige woningen moeten volgens het Bouwbesluit en bij toekenning van huurtoeslag aan bepaalde kwaliteitseisen voldoen, zoals onder andere een eigen huisnummer, sanitair en kookgelegenheid. Is dit niet het geval? Dan gaat het formeel gezien niet om een zelfstandige woning, maar om een 'kamer' of verblijfseenheid.

In materiële zin ziet het beschermd wonen in sommige situaties eruit als een zelfstandige woning, maar gaat het vanwege de financiering om zorgvastgoed. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer de cliënt een zelfstandige woonruimte huurt van de ggz-instelling. Voor deze woonruimten gelden de genoemde kwaliteitseisen voor een zelfstandige woning niet, maar gelden de bouwkundige eisen voor zorgvastgoed wel.

Tabel 1: Potentiële/geambieerde uitstroom uit het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang

Gemeente	Opgave
Almelo	In totaal 1.500 cliënten, waarvan 500 uitstromers uit het beschermd wonen eind 2016 in de regio Twente. Uitstroomambitie voor regio's Enschede en Almelo samen, op basis stelregel Dannenberg.
Amsterdam	Op basis van onderzoek 1.000 extra uitstroom op korte termijn, vertaald naar 1.000 extra woningen tussen 2015 en 2018. Daarvan zijn 600 woningen al gerealiseerd in 2016 en 2017.
Apeldoorn	50 tot 60 extra uitstromers uit het beschermd wonen per jaar voor de periode 2016-2018 ten opzichte van jaarlijks 100 uitstromers. Geraamde cijfers uit samenwerkingsverband.
Assen	60 tot 70 procent van de 300 cliënten uit het beschermd wonen uit Assen conform onderzoek extern bureau.
Breda	150 tot 200 uitstromers uit het beschermd wonen op een totaal van 720 in de regio. Sinds eind 2017 loopt een onderzoek onder aanbieders om uitstroompotentieel voor Breda in kaart te brengen.
Den Haag	Naar schatting 500 tot 600 mensen per jaar uit het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang voor de komende jaren op grond van intern gemeentelijk onderzoek.
Dordrecht	Ongeveer 175 uitstromers uit het beschermd wonen in 5 jaar.

Gemeente	Opgave
Groningen	340 uitstromers uit het beschermd wonen per direct en 976 in totaal aan extra uitstroom in de regio ten opzichte van een totaal van bijna 1.400 cliënten uit het beschermd wonen. Onderzoek door extern bureau, cijfers gelden voor gehele provincie.
Haarlemmermeer	Naar schatting jaarlijks 35 mensen uit het beschermd wonen en 90 uit de maatschappelijke opvang op grond van intern gemeentelijk onderzoek.
's-Hertogenbosch	Capaciteit van 320 beschermd wonen-plaatsen terugbrengen binnen acht jaar tot 75 plaatsen. De jaarlijkse afname is ongeveer 35 plaatsen (onderbouwde aanname samenwerkingspartijen) en 47 concrete potentiële uitstromers uit het beschermd wonen in de jaren 2016 en 2017. Jaarlijkse uitstroom uit de maatschappelijke opvang is 265 (onderbouwde aanname samenwerkingspartijen).
Hoorn	Onderzoek start in 2018. Ambitie is om in de jaren 2018 tot en met 2020 jaarlijks 100 woningen beschikbaar te stellen voor de doelgroep.
Leiden	75 uitstromers uit het beschermd wonen per jaar en ongeveer 300 uitstromers uit de maatschappelijke opvang per jaar. Onderzoek door extern bureau.
Noord-Veluwe	29 uitstromers uit het beschermd wonen in 2017 volgens extern onderzoek. Schatting medewerkers op grond van stelregel Dannenberg is 130 uitstromers uit het beschermd wonen in totaal.

De uitkomsten vormen de basis voor een gezamenlijk overleg tussen gemeenten, woningcorporaties en soms ook zorgorganisaties over de benodigde capaciteit. Denk aan het aantal woningen en het te bieden aanbod. In een beperkt aantal gevallen zijn de uitkomsten vertaald in een gezamenlijke ambitie over de afbouw van intramurale voorzieningen.

In de meeste gevallen laten de cijfers zien dat de extra vraag naar woningen door de nieuwe uitstroom uit beschermd wonen beperkt is, in veel G40-gemeenten is het aantal uitstromers minder dan honderd mensen per jaar. Het aantal personen dat kan uitstromen is namelijk relatief laag. Veel samenwerkingsverbanden ervaren - ondanks dit lage aantal - een mismatch in de sociale huurvoorraad. Door de concurrentie in kleine woningen op het laagste huurprijsniveau is vaak sprake van vraagdruk met andere voorrangsgroepen op de woningmarkt.

Landelijke schatting van de vraag naar woningen

Een kleine tienduizend mensen met een psychische beperking woont nu in het beschermd wonen. De VNG-commissie Toekomst Beschermd Wonen verwacht dat het voor een derde van hen het wenselijk is om intramuraal te blijven wonen, twee derde kan (op termijn) wel uitstromen. Zij veroorzaken een extra vraag naar huurwoningen – het ‘boeggolfeffect’ – bovenop de bestaande vraag naar woningen van uitstromers uit het beschermd wonen.

Een andere groep waarbij vaak sprake is van psychische problematiek, zijn mensen die tijdelijk onderdak vinden in de maatschappelijke opvang. Deze groep wordt landelijk geschat op jaarlijks zeventigduizend mensen. Ook voor hen is nieuwe woonruimte nodig.

Groningen: onderzoek als basis voor gesprek

Bureau KAW deed samen met het Sociaal Planbureau Groningen onderzoek in Groningen tussen maart en september 2017. Dit onderzoek heeft veel kwantitatieve gegevens opgeleverd, die vooral een goede basis vormen om het gesprek tussen betrokken partijen te starten. De cijfers geven inzicht in de herkomst van mensen vanuit de verschillende regiogemeenten. Duidelijk is dat de problemen zich grotendeels concentreren in de stad. KAW gebruikte de beschikbare gegevens van de gemeente en heeft aanvullend interviews gehouden met zorgaanbieders, woningcorporaties en cliëntenorganisaties. De potentiële uitstroom wordt medio 2017 geschat op 340. Van de in totaal 1.387 deelnemers in het beschermd wonen kan de uitstroom uitkomen op 976. In april 2018 is Groningen met de [Monitor Beschermd wonen en opvang](#) gestart.

Naast cijfers over de potentiële uitstroom heeft een deel van de experimentpartners cijfers over de feitelijke uitstroom uit het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang verzameld. Deze cijfers zijn niet bij alle experimentpartners uit de registratie te krijgen. Waar dat wel het geval is, helpen de cijfers om meer gevoel te krijgen bij de snelheid waarmee de uitstroom plaatsvindt.

Uitstroom gaat bij de meeste experimentpartners langzamer dan verwacht. Dat wordt veroorzaakt door:

- tekort aan betaalbare, kleine woningen;
- beschikbare woningen sluiten niet aan bij specifieke behoeften cliënten;
- een geclusterde woonvorm met zelfstandige woningen is niet beschikbaar, bijvoorbeeld voor een groep cliënten die gezamenlijk wil wonen;
- matchen van bewoner met woning en woonomgeving vergt tijd;
- cliënten hebben tijd nodig om zich voor te bereiden op de overstap;

- beperkte beschikbare tijd binnen het wijkteam om meerdere potentiële uitstromers tegelijk te spreken, te beoordelen en op te vangen in de wijk;
- beperkte uitstroomgerichtheid van begeleiders bij zorgaanbieders.

Almelo: Stimuleren uitstroom, ook bij een problematisch verleden

Het gezamenlijk overleg tussen de woningcorporaties en de gemeente Almelo over mensen met een problematische huurhistorie heeft geleid tot de 'maatregel risicodeling toekomstig huurfalen'. Hierbij delen de gemeente en de corporatie het risico van het niet betalen van huur, inclusief de schade van een woningontzuiming voor mensen die vanuit het nieuwe kansenbeleid zijn uitgestroomd uit de 24 uursvoorziening van de maatschappelijke opvang. Deze maatregel draagt bij aan een goede uitstroom van deze doelgroep uit de voorzieningen.

Intermezzo:

Opgave en aanpak in 's-Hertogenbosch

Aantal uitstromers

In de regiovisie *[Uitvoering Regiovisie Beschermd wonen & maatschappelijke – en verslaafdenopvang 2016-2020](#)* is een kwantitatieve doelstelling voor de uitstroom van voorzieningen bepaald. De ambitie is om de capaciteit van 320 plaatsen terug te brengen tot 145 plaatsen.

Regionaal is er een onderbouwde aanname van de uitstroom uit het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang gemaakt. Bij het beschermd wonen is daarbij uitgegaan van een uitstroom van tachtig procent van de cliënten over een looptijd van acht jaar. Bij de maatschappelijke opvang is als uitgangspunt genomen dat mensen niet langer dan drie maanden in de opvang verblijven.

Voor de regio rond 's-Hertogenbosch ging het concreet om 47 cliënten uit het beschermd wonen die mogelijk in 2016 en 2017 konden uitstromen. Eind 2017 zijn hiervan 22 personen daadwerkelijk uitgestroomd en veertien mensen kunnen op korte termijn uitstromen. Voor ongeveer veertig procent van de mensen lijkt uitstroom alleen mogelijk via een geclusterde zelfstandige woonvorm met zorg in de nabijheid. Deze optie wordt de komende tijd verder uitgezocht. Ook de reële uitstroom uit de maatschappelijke opvang en wat daarvoor nodig is (of wat er nu belemmert) zoeken de samenwerkende partijen begin 2018 verder uit.

Vraag naar woningen

Op grond van de onderbouwde aanname is de woningvraag gesteld op een uitstroom van driehonderd mensen per jaar in de gehele regio (tweehonderd in 's-Hertogenbosch en honderd in de regio). De druk op deze woningvoorraad is groot: er zijn ook andere groepen die voorrang krijgen en de gemiddelde wachttijd is in de regio langer dan vijf jaar. Dit betekent dat gemeente en woningcorporaties telkens zorgvuldig moeten afwegen wie voorrang krijgt op een woning. Voor de uitstroom uit het beschermd wonen hebben de Bossche woningcorporaties een contingent van 125 woningen in de prestatieafspraken opgenomen.

Integraal arrangement

Naast huisvesting hebben bewoners vanuit het beschermd wonen veelal een arrangement nodig waarin begeleiding, budgetbeheer en dagbesteding zijn geregeld. In 's-Hertogenbosch worden de afspraken hierover tijdens de keukentafelgesprekken met het sociaal wijkteam gemaakt en in een plan van aanpak vastgelegd. De gemeente verstrekt de beschikking (individuele begeleiding, begeleid wonen thuis) aan de cliënt en geeft in overleg met de cliënt de zorgorganisatie de opdracht begeleiding te leveren. In overleg met de woningcorporatie wordt een passende woning gezocht. De woningcorporaties sluiten vervolgens met de bewoner een tijdelijke huurovereenkomst. Woonbegeleiding, met daarin de vastgelegde afspraken over de begeleiding. De procesregie op casusniveau ligt bij het sociaal wijkteam.

Zachte landing in de wijk

Naast huisvesting en individuele begeleiding zijn er voorzieningen in de wijk nodig om te zorgen voor een zachte landing in de wijk. De gemeentelijke beschikking beschermd thuis bestaat uit dagbesteding en begeleiding. Dagbesteding is nu nog vaak specialistisch vormgegeven in een specifieke voorziening. De bedoeling is dit te transformeren en meer gebruik te maken van voorliggende voorzieningen in de wijk, zoals lokale verenigingen en clubs. In de praktijk komt dit nog niet tot stand, doordat de zorgorganisaties weinig ervaring hebben met verbindingen leggen met de wijk en de gemeente nog weinig initiatief neemt om deze transformatie te faciliteren. De omslag naar de wijk toe, inclusief het betrekken van andere bewoners, staat nog in de kinderschoenen. In 2018 is het werken aan de verbinding met de wijk een speerpunt van de gemeente.

Samenwerking

Lokale partijen zijn op bestuurlijk en op uitvoeringsniveau met de doorstroming naar zelfstandig wonen aan de slag gegaan. Bestuurlijk heeft de stuurgroep Thuis in de Wijk de taak de ambitie te vertalen in prestatieafspraken wonen en in inkoopafspraken met de zorgaanbieders. De stuurgroep bestaat uit gemeenten, ggz-zorgaanbieder en woningcorporaties.

De ambitie en de opgave is onderwerp van afstemming en samenwerking- (safspraken) in het regionale huisvestingsnetwerk waarin op regionaal niveau zes gemeenten, twaalf woningcorporaties, drie zorgaanbieders en twee mensen vanuit cliëntenorganisaties deelnemen.

Voor de uitvoering en coördinatie van de woonopgave in de regiovisie is een regiegroep in het leven geroepen met de verantwoordelijke projectleider en beleids- en programmamensen van de direct betrokken gemeenten en zorgaanbieder. De gemeentelijk projectleider voert de regie binnen de samenwerking en werkt daarbij intensief samen met een klein team van projectleider

ggz en woningcorporatie. Zij vragen een cliëntenklankbordgroep om advies bij voorstellen.

De gemeente Den Bosch startte met de kanteling van beschermd wonen door betrokken partijen bij elkaar te brengen, elkaar te leren kennen en elkaar te leren 'verstaan'. Gaandeweg ontwikkelen de partijen een werkwijze rondom de uitstroom vanuit het beschermd wonen. In een organisch document, '[het Woudlopershandboek](#)', staat wie welke rol en taak heeft bij het oplossen van eventuele knelpunten en welk eindresultaat wordt verwacht. Zo leren de partijen 'al doende'.

Vraagstuk 2:

Welk aanbod is nodig?

Naast de kwantitatieve opgave is er ook een kwalitatieve opgave: welk afgestemd aanbod heeft iemand nodig die vanuit een instelling zelfstandig gaat wonen? In het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang krijgen cliënten een totaalaanbod. Dit bestaat onder meer uit woonruimte of een slaapplek, begeleiding, 24 uur aanwezigheid van zorg en een daginvulling. Wanneer iemand weer op zichzelf gaat wonen, bespreken diverse partijen met de uitstroomer wat hij of zij nodig heeft aan individuele hulp om zelfstandig te wonen in de wijk en weer onderdeel uit te maken van de samenleving. Wat is nodig voor een zinvolle daginvulling? Hoe krijg je rust in financieel beheer, flexibele ondersteuning, een sociaal netwerk en een prettige omgang met de buren? Zelfstandig wonen vraagt om een integraal arrangement, in samenhang geleverd door verschillende partijen.

Eerst focus op aanbod woningen

Bij de start van het experiment hadden verschillende samenwerkingsverbanden de veronderstelling dat de uitstroom stakte door een tekort aan betaalbare huurwoningen. Daardoor was de focus in het beleid aanvankelijk vooral op de huisvestingsopgave: zorgen voor voldoende en passende woningen in de wijk. Bij de meeste samenwerkingsverbanden zijn (bijvoorbeeld in een contingent- of voorrangsregeling) afspraken gemaakt over het aantal woningen dat beschikbaar wordt gesteld aan de doelgroep. Enkele gemeenten met een gespannen woningmarkt hebben afspraken gemaakt over het uitbreiden van het beschikbare aanbod aan compacte en betaalbare woningen voor deze doelgroep.

Vrijwel alle samenwerkingsverbanden kampen met een niet-passende sociale woningvoorraad: eengezinswoningen in plaats van betaalbare, compacte studio's. Er is ook behoefte aan meer woonvarianten, waaronder geclusterde woonvormen en groepsappartementen voor uitstroomers die bij elkaar willen blijven wonen.

Noord-Veluwe: Proeftuin Eperweg

De Proeftuin Eperweg is een pilot waar uitstroomers vanuit het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang tijdelijke woonruimte krijgen in een complex waar eerder een zorgorganisatie was gehuisvest. De proeftuin is een initiatief van de regiegroep maatschappelijke zorg op de Noord-Veluwe. In het complex wonen in het najaar van 2017 31 mensen. Hiervan zijn 23 personen uitgestroomd vanuit het beschermd wonen. De overige acht huurders hebben via de betrokken makelaar woonruimte in het complex gehuurd. Het streven van de betrokken partijen is om een mix van 75 procent uitstroom vanuit zorgorganisaties en 25 procent via de makelaar. Het onderscheid tussen beide groepen blijkt in de praktijk niet zo scherp. Sommige uitstroomers uit het beschermd wonen hebben relatief weinig of zelfs geen begeleiding bij het zelfstandig wonen nodig, terwijl enkele huurders die via de makelaar zijn ingestroomd, minder zelfstandig zijn.

Bron: De Magic Mix als zachte landing in de wijk (Platform31, januari 2018)

Den Haag: Housing First als optie

Meerdere experimentpartners werken aan *Housing First*. Den Haag heeft al jarenlang ervaring met dit concept. In 2011 startte de gemeente met de pilot 'Housing First Den Haag' (HFDH); daarna zijn de samenwerkende partijen in projectvorm verder gegaan. Housing First richt zich op Haagse daklozen met complexe problemen, die niet passen binnen andere voorzieningen. In samenwerking met het Leger des Heils, zorgorganisaties LIMOR en Parnassia en woningcorporatie Staedion helpt de gemeente Den Haag mensen aan een zelfstandige woning, met de nodige zorg en begeleiding. De deelnemers hebben daarbij zoveel mogelijk zelf de regie in handen. In de periode 2013 tot en met 2017 zijn 140 daklozen gehuisvest via het project.

Nog geen integraal arrangement, wel combinatie wonen en begeleiding

Wonen in de wijk kan pas slagen als ook aan andere voorwaarden dan een woning alleen is voldaan. Dat zien we ook terug bij de inspanningen van de experimentpartners. Zij willen niet alleen zorgen voor voldoende woningen, maar werken ook aan de rest van het arrangement. Bij de meeste experimentpartners zijn er afspraken over het verhuren van woningen in combinatie met een zorgovereenkomst voor begeleiding. De samenwerkingspartners beschouwen dit als een basaal begin van wat nodig is. Budgetbeheer en schuldhulpverlening moeten ook onderdeel zijn van het integrale arrangement, maar dit is vaak nog niet (structureel) georganiseerd. Ook zijn er nog stappen nodig om het 'vinger aan de pols houden' van uitstromers goed te organiseren. Om cliënten hier duidelijkheid over te bieden, heeft de Sociale Dienst Drechtsteden een [filmpje](#) gemaakt in lijn met het [filmpje](#) van de commissie Toekomst Beschermd wonen.

's-Hertogenbosch: Gesprekshandreiking woonvaardigheden

De Bossche woningcorporaties hebben het initiatief genomen om samen met zorgaanbieders en wijkteams een gesprekshandreiking op te stellen voor de gespreksvoering met huurders met een begeleidingsvraag. In de handreiking komen het wonen, begeleiding en wat te doen bij een crisis aan bod. De handreiking is bedoeld voor wijkteams en ggz, en maakt inzichtelijk wat nodig is naast de woning. De handreiking en het ontwikkelen daarvan is een eerste aanzet voor de ontwikkeling van de gezamenlijke 'bril'.

Wijkgerichte ggz

Veel samenwerkingsverbanden werken aan een grotere flexibiliteit en beschikbaarheid van begeleiding. Die behoefte bestaat voor individueel maatwerk – het 'op- en afschalen' van ambulante begeleiding – en voor de aanwezigheid van ggz-deskundigheid in de wijk. Daarnaast hebben de meeste samenwerkingsverbanden behoefte aan respijt- en tijdelijke opname in een voorziening met 24 uur toezicht. Veel samenwerkingsverbanden hebben delen van dit aanbod experimenteel of in een proefperiode georganiseerd om te zien wat op termijn vastgelegd moet worden in achterliggende financiering en wet- en regelgeving. Opvallend is dat verschillende samenwerkingsverbanden elkaar de ruimte gunnen in de proefperiode door afspraken over een lumpsumbudget of om buiten de kaders te zoeken naar innovatie.

Groningen: Opbouw wijkpsychiatrie

In de wijk De Wijert in de gemeente Groningen, loopt een [pilot](#) voor mensen met een ernstige psychische aandoening (EPA) in opdracht van verzekeraar Menzis en de gemeente Groningen en in nauwe samenwerking met ggz-expert Lentis, Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG), Verslavingszorg Noord Nederland (VNN) en andere ggz-partijen. Het doel van de pilot is het herstel van volwassen EPA-patiënten te versnellen en te borgen, zodat de effectiviteit van de behandeling en begeleiding toeneemt en de zorg- en maatschappelijke kosten afnemen. In deze pilot wordt gezamenlijk – met alle partners in de wijk én met mensen met een psychische aandoening – een werkwijze ontwikkeld die zorgt voor een solide, herstelondersteunend netwerk wordt gevormd in een wijk. Dat betekent dat alle partijen in de wijk elkaar versterken en elkaars ‘specialistische’ kennis op het juiste moment en met de juiste proportionaliteit gebruiken en inzetten om mensen met een ernstige psychische aandoening te ondersteunen waar en wanneer dit nodig is.

Amsterdam: De meterkastkaart

In Amsterdam maken de woningcorporatie, zorgaanbieder en cliënt samen afspraken over wonen en het contact met de burens. Ze bespreken wat de maatregelen zijn bij signalen van terugval en overlast en de cliënt ontvangt een meterkastkaart met daarop alle relevante contactgegevens. De zorgbegeleider en de contactpersoon van de woningcorporatie wisselen onderling contactgegevens uit zodat zij elkaar eenvoudig kunnen bereiken. Samen bespreken ze met de cliënt minimaal jaarlijks afspraken over wonen en goed nabuurschap. Door de korte lijnen is er vroegtijdig contact bij zorgen.

Hoorn: 24 uursverblijf Buut Vrij

[Buut Vrij](#) in Hoorn biedt in een oud klooster een 24 uursverblijf voor maximaal vijf dagen voor mensen met psychiatrische aandoeningen om crisis te voorkomen. Mensen kunnen van deze voorziening gebruikmaken zonder indicatie. Met de ondersteuning van het team van ervaringsdeskundigen kan iemand zijn gevoel van eigenwaarde vergroten en de eigen regie (terug)nemen. Hierdoor gaan gasten na hun verblijf bij Buut Vrij met meer perspectief, handvaten, hoop en soms met zingevende doelen naar huis. Het doel is om deze voorziening in een samenwerkingsinitiatief door te ontwikkelen. Buutvrij Hoorn heeft met de samenwerkingspartners een gedeelde visie op herstelgericht werken: doen, ervaren, feedback en groei (DEFG).

Leiden: De-escalatie organiseren

Het project ‘Wmo spoedzorg’ in Leiden wil ketenpartners rondom het beschermd wonen beter uitrusten in de-escalatie van dreigende crisis-situaties. In de pilot onderzoeken de partijen welke knelpunten cliënten en medewerkers in dit soort situaties ervaren. Op grond hiervan wordt vervolgens omschreven welke aanpassingen aan het huidige stelsel en (eventueel) nieuwe producten nodig én mogelijk zijn op het gebied van de-escalatie, zodat uiteindelijk minder cliënten in een crisissituatie terechtkomen en spoedopname in een klinisch ziekenhuis wordt voorkomen.

Haarlemmermeer: Hulp bij financiële knelpunten

De pilot 'Move On', een samenwerking tussen zorgaanbieders (OTT, RIBW, stichting De Linde) en de gemeente Haarlemmermeer, concentreert zich op de financiële knelpunten bij uitstroom.

Wonen in een instelling is soms financieel aantrekkelijker dan zelfstandig wonen, want financieel zit er vaak een gat: inkomsten uit een uitkering komen pas nadat de nodige uitgaven moeten zijn gedaan. Er kan ook sprake zijn van een inkomensval of een te hoge huur. Wat zijn de precieze belemmeringen? En hoe maken we de overstap aantrekkelijker of makkelijker?

In de pilot zijn aan de hand van concrete casuïstiek de knelpunten in kaart gebracht en de oplossingen bedacht. Uit de pilot blijkt dat binnen de huidige regels al veel mogelijk is om de financiële knelpunten op te lossen, maar die mogelijkheden zijn nog onbekend bij velen. Ook kan betere samenwerking financiële problemen voorkomen. De bedachte oplossingen worden in een vervolgpilot in 2018 uitgetest, zoals de inrichting van één gemeenteloket waar alle financiële zaken in samenhang worden bekeken en afgehandeld.

Intermezzo:

Opgave en aanpak in Noord-Veluwe

Kwantitatieve opgave

In de regio Noord-Veluwe zijn per 2017 227 plaatsen voor het beschermd wonen, 157 plaatsen voor mensen met een persoonsgebonden budget (PGB) en 163 plaatsen voor de maatschappelijke opvang gecontracteerd. Bureau DSP deed onderzoek voor de gemeente naar de potentiële uitstroom. De cijfers zijn gebaseerd op het aantal plaatsen in de regio, aangevuld met gesprekken met zorgaanbieders en betrokkenen. De schattingen komen uit op 35 potentiële uitstromers in 2017. Hiernaast gingen 28 mensen in de Proeftuin Eperweg wonen, een leegstaand zorgpand in Nunspeet dat is omgevormd naar 32 kleine, betaalbare zelfstandige woningen. Daarvan zijn 24 woningen bestemd voor mensen met een zorgvraag en acht woningen voor mensen zonder zorgvraag. Het belang van dit getal is dat het vooral een start vormt om het gesprek over de inhoud te voeren en concrete acties te ondernemen, doordat het vermeende probleem tot handelbare proporties terugbrengt. Als je dan afspraken maakt over de daadwerkelijke uitstroom, wordt het vraagstuk nog kleiner. In 2017 hebben in totaal 37 mensen een zelfstandige huisvesting gekregen.

Vraag en aanbod woningen

In de regio Noord-Veluwe is een gebrek aan betaalbare woningen. De wachttijd kan oplopen tot zes jaar. Maatregelen zijn het tijdelijk gebruik van leegstand zorgvastgoed (Proeftuin Eperweg), contingentafspraken van twee procent van mutaties in de bestaande voorraad voor het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang en de toevoeging van 35 woningen aan de voorraad. Deze afspraken zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Klantreis

De weg naar zelfstandige huisvesting loopt zoveel mogelijk via de reguliere wijze. Daarnaast is er een gecoördineerde matching via de Centrale Uitgang, bijvoorbeeld met individueel pas- en maatwerk voor de hoogte van de huur, de plek waar een woning vrijkomt, de mogelijke verbinding met de wijk, de draagkracht van de wijk en de bereikbaarheid van de dagbesteding. Bij een toewijzing bieden woningcorporaties een woning aan via directe bemiddeling. De woningcorporaties maken ook gebruik van omklapwoningen en mogelijkheden om speciale afspraken te maken bij een huurcontract.

Zachte landing in de wijk

In de keten krijgt de landing in de wijk steeds meer aandacht. Het doel is meer gebruikmaken van het voldoende aanbod in het voorliggende veld. Vanuit de zorginstellingen worden begeleiders intern getraind om in de wijk te werken en naast de cliënt ook aandacht te geven aan de buurt en de buurtbewoners waar de cliënt komt te wonen.

De gemeente stimuleert nieuwe projecten zoals entreecoaches, Veluws logeren, Ontmoetingsnetwerken en een managers appgroep voor tijdelijke, acute woonplekken.

Samenwerking

In het kader van de proeftuin komt een stuurgroep (strategisch en tactisch) en een regiegroep (vooral operationeel) periodiek bijeen om te 'proeven' wat er in de proeftuin gebeurt, om zo gezamenlijk tot een nadere uitwerking te

komen. De betrokken partijen bespreken de ontwikkelingen binnen de proeftuin met elkaar en komen tot oplossingen voor eventuele problemen. Belangrijk bleek het lumpsumfinancieringsmodel vanuit de gezamenlijke gemeenten, waarbij de zorginstellingen jaarlijks een bedrag ontvangen voor de begeleiding, activering en re-integratie voor een vast aantal cliënten. Gemeenten nemen regionale verantwoordelijkheid voor een regionaal probleem. De lumpsumfinanciering biedt de zorgorganisaties de ruimte om de nodige ondersteuning te bieden en daarbij makkelijk op en af te kunnen schalen. De samenwerking werkt op basis van vertrouwen vanuit 'de bedoe-ling'.

Het Convenant Keten Maatschappelijk Zorg verbindt alle regionale partijen – zorgaanbieders (ZIN en PGB), woningcorporaties, welzijn, gemeenten – aan de verantwoordelijkheid voor het monitoren van uitstroomprocessen. In de keten worden knelpunten gesignaleerd en werkgroepen samengesteld om met oplossingen te komen, met mandaat en heldere opdracht.

Op casusniveau vindt een communicatiewerkgroep via een soort app elkaar bij een crisis of escalatie. Vertegenwoordigers uit alle betrokken partijen organiseren een oplossing, zoals ze dat in het convenant hebben afgesproken, waarbij financiering loopt via hoofdaannemer-onderaannemerschap. Als ze er niet zelfstandig eruit komen, kan de voorzitter (gemeente) een oplossing afdwingen. Ook op casusniveau leiden de grote mate van openheid en veiligheid, zoals is gegroeid in de Proeftuin Eperweg, tot het nemen van een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid.

Vraagstuk 3:

Hoe organiseer je een zachte landing in de wijk?

De visie op een inclusieve samenleving gaat uit van zo min mogelijk categoriaal aanbod en een maximale participatie van uitstromers in het 'gewone' leven. De wijk is daarbij de vindplaats van nieuwe sociale verbanden, de plek waar mensen elkaar helpen, maar ook de schaal van het professioneel aanbod. De ambitie is om de professionele hulp en voorzieningen zo goed mogelijk aan te sluiten bij de eigen kracht van uitstromers en bij de netwerken in en initiatieven van de buurt. De opdracht van samenwerkingspartners beperkt zich dus niet tot de meervoudige hulpvraag van uitstromers. Het vraagstuk is ook: hoe kunnen we als maatschappelijke organisaties zo goed mogelijk de samenredzaamheid in een buurt ondersteunen? Dat is een omslag in het denken en doen voor cliënten, professionals én wijkbewoners.

Zoektocht naar wat nodig is

De onderzochte samenwerkingsverbanden hebben op hoofdlijnen een visie op de randvoorwaarden, maar voor wie in welke omstandigheden welk type voorzieningen nodig zijn, is nog niet helder. Alle experimentpartners bezinnen zich dan ook op de wijze waarop voorzieningen, zoals ontmoeting, dagbesteding, buurtmanagement, signalering en opvolging, op wijkniveau kunnen worden vormgegeven. Het gaat dan veelal om functies die eerder waren verbonden aan een woonvorm, maar nu steeds vaker worden geboden op wijkniveau, zo mogelijk gekoppeld aan wijkvoorzieningen. De zoektocht richt zich op wat de uitstroomer nodig heeft om aansluiting te krijgen bij het leven in de wijk, maar ook op de behoeften van de overige wijkbewoners. De gedachte is vaak dat 'dragende' bewoners, de nieuwe 'vragende' bewoners kunnen

ondersteunen. Veel experimenten onderzoeken deze gedachte en kijken wat nodig is voor een plezierig samenleven in goede harmonie.

In de praktijk aan de slag

Geen van de samenwerkingsverbanden heeft een uitgekristalliseerde aanpak; zij proberen werkenderwijs via pilots een antwoord te formuleren, zowel door het ontwikkelen van integrale arrangementen als meer gebiedsgerichte aanpakken. Op verschillende plaatsen, zoals in Breda, Dordrecht en Noord-Veluwe, onderzoeken samenwerkingspartners in experimenten wat nodig is voor het wonen in de wijk rondom (een afgebakend aantal) uitstromers. Anderen experimenteren op deelthema's, zoals financiën of het organiseren van de daginvulling. Wijkprofessionals hebben vaak de taak in de ambulante begeleiding expliciet aandacht te besteden aan een goede aansluiting van de cliënt met de wijk. De uitkomsten van de pilots en experimenten moeten vervolgens worden vertaald in concrete afspraken over beschikbaarheidsdiensten, signalering en opvolging. Ook is een aanscherping van bestaande afspraken mogelijk.

Kinderschoenen of versnippering

De aanpak om burgers en professionals in de wijk te laten aanhaken, staat vaak nog in de kinderschoenen. In de bonte verzameling van initiatieven ontbreekt vaak de samenhang tussen de pilots doordat ze vanuit verschillende domeinen en invalshoeken (Wmo, EPA, verwarde personen) worden

aangevlogen. Dat hoeft geen bezwaar te zijn. Het gaat vooral om het resultaat; een zachte landing van de uitstromer in de wijk. Zolang de aanpak een goede kwaliteit van leven voor de uitstromer en de wijk tot gevolg heeft, is alles mogelijk. De vraag is: wie monitort de kwaliteit van leven in de wijk? Omdat geen enkele partij integraal verantwoordelijk is, komt hier het vraagstuk van de samenwerking om de hoek.

Aan de slag met buurtcirkels

In een buurtcirkel ondersteunen acht tot twaalf deelnemers in een wijk elkaar in een sociaal netwerk. Een vrijwilliger zorgt voor stimulans en verbindt de buurtcirkel met de buurt en wijk. Een professionele buurtcirkelcoach fungeert als vangnet. Onder meer Amsterdam en Haarlem-mermeer zijn aan de slag gegaan met buurtcirkels.

Leiden: Meedoen in Meerburg

In 2017 heeft de gemeente Leiden het project '[Meedoen in Meerburg](#)' uitgevoerd. Het doel is om kwetsbare burgers in de wijk Meerburg, die niet deelnemen aan activiteiten maar wel baat daarbij hebben, te stimuleren om wel te participeren. De gemeente zet hiervoor ervaringsdeskundigen en professionals in die met elkaar samenwerken om deze doelgroep te bereiken. In 2018 wil de gemeente de ervaringen uit Meerburg gebruiken om de werkwijze uit te rollen over de rest van de stad en daarbij gebruikmaken van sociografische buurtprofielen.

Breda: Experiment Wijkgericht wonen voor mensen met EPA

De gemeente Breda en zorgverzekeraar CZ onderzoeken sinds 2017 via een experiment wat nodig is aan voorzieningen voor uitstromers in de wijk. Hierin werken zorgorganisaties onderling samen én zoeken zij de samenwerking met het welzijns- en het informele veld om het nodige te organiseren aan bijvoorbeeld dagbesteding, informele zorg en signalering. Eind 2017 zijn tien cliënten geselecteerd om deel te nemen aan het experiment. Deze cliënten hebben altijd intramuraal gewoond. De samenwerkende zorgorganisaties bespreken met deze cliënten de wensen en organiseren vervolgens wat nodig is aan dagbesteding, informele zorg, signalering en dergelijke. Bij de uitstroom wordt rekening gehouden met de wijk waar de cliënt graag wil wonen. In het experiment wordt de wijk uitdrukkelijk betrokken. Naar verwachting zijn eind 2018 de eerste resultaten bekend.

Den Haag: Opvolging van signalen

In Den Haag werkt de gemeente met ingehuurd ggz-professionals die bij mensen langsgaan waarover buurtbewoners en wijkagenten signalen afgeven. Deze bemoeizorg werpt direct zijn vruchten af: het aantal personen met verward gedrag dat naar de beoordelingslocatie wordt gebracht daalt.

Rotterdam: Buurtcontact organiseren

In enkele jaren tijd zijn in Rotterdam enkele honderden dak- en thuislozen gehuisvest. Zij zijn over de stad verdeeld in grote en kleine groepswoningen en individuele woningen. Volgens Sjef Czyzewski, voormalig bestuurslid ggz-ondernemer Antes, is spreiding nodig, maar niet grenzeloos. Mensen zoeken volgens hem een omgeving die bij hen past. Ook kwetsbare mensen moeten buiten mensen kunnen ontmoeten, daardoor past het merendeel van de kwetsbare mensen niet in de 'chiquere wijken'. Met het bieden van voorzieningen in wijken waar kwetsbare mensen worden geplaatst, creëer je 'landingsrechten' voor nieuwkomers. Daardoor moet je ook de betreffende buurt verbeteren of 'verheffen'. Het gaat om een zorgvuldige uitruil van belangen. In Rotterdam waren er beheercommissies waarmee het gesprek over de nodige voorzieningen en de kennismaking met de nieuwe bewoners werd georganiseerd. Eventuele problemen werden in deze commissies besproken en samen opgelost. Na twee tot drie jaar zijn deze commissies opgeheven omdat ze geen functie meer hadden.

Bron: Verslag bijeenkomst 4, experiment Weer thuis in de wijk.

Intermezzo:

Opgave en aanpak in Almelo

Aantal uitstromers

Het beschermd wonen is georganiseerd op het niveau van Twente, met in totaal veertien gemeenten. Deze regio telt eind 2016 1.500 cliënten in het beschermd wonen. De regio wil tot 2020 hiervan vijfhonderd mensen uit de intramurale setting laten uitstromen. Deze ambitie is bepaald op grond van de stelregel van de commissie Dannenberg. In de periode januari tot en met augustus 2017 zijn in de regio Almelo, bestaande uit zes gemeenten, 105 cliënten gestart met het uitstroomtraject en 24 cliënten daadwerkelijk uitgestroomd naar het zelfstandig wonen. De verwachting is dat de gemeenten in de regio Almelo hiermee op koers zitten om de gestelde ambitie te realiseren.

De opvang van dak- en thuislozen is regionaal georganiseerd binnen de zes gemeenten van de regio Almelo. Daar gaat het over tweehonderd feitelijk dak- en thuislozen en tweehonderd dreigend dak- en thuislozen.¹ Jaarlijks moeten in de gemeente Almelo ongeveer 120 mensen vanuit een intramurale setting en opvangsituatie uitstromen naar een woning. Ter illustratie: vanuit de 24 uursopvang in de gemeente Almelo zijn in 2017 veertig mensen uitgestroomd naar een andere verblijfplaats, waaronder een woning. Tien daarvan zijn zelfstandig gaan huren bij een woningcorporatie in de gemeente Almelo.

Vraag en aanbod woningen

Er zijn voldoende sociale woningen in Almelo, maar deze zijn niet altijd betaalbaar en/of passend. De gemeente heeft geen kwantitatieve afspraken gemaakt met de woningcorporaties over het toewijzen van woningen, wel zijn

er procedurele afspraken. Met de woningcorporaties is afgesproken dat uitstromers uit het beschermd wonen via de centrale toegang van het Cimot binnen een half jaar een woning krijgen aangeboden; in de praktijk gebeurt dit al na vier à vijf maanden. In de Almelose maatschappelijke opvang Humanitas Onder Dak is het verblijf in de 24 uursopvang maximaal negen maanden, meestal stromen de cliënten binnen die periode door naar een zelfstandige woonruimte of andere woonvorm.

Klantreis

Vanaf 2017 geldt binnen de centrumgemeente Almelo een nieuw proces voor de uitstroom uit het beschermd wonen. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de woonvraag, maar ook naar de overige voorzieningen die een uitstroomer nodig heeft. Bij het aanbieden van de woning tekent de cliënt een driepartijenovereenkomst, waardoor zowel het wonen als de begeleiding is geborgd. De centrale toegang, het Cimot, bepaalt aan de hand van een checklist welke onderlinge afspraken en voorwaarden over onder andere budgetbeheer, schuldhulpverlening en dagbesteding nodig zijn.

Binnen de maatschappelijke opvang ontbreekt een eenduidig uitstroomproces. De vijf aanbieders maken ieder individueel afspraken met de woningcorporaties over de uitstroom van cliënten en het aantal benodigde woningen. De aanbieders willen wel een nieuwe aanpak, met collectieve afspraken met de woningcorporaties over het uitstroomproces van cliënten uit de opvang en om dak- en thuisloosheid te voorkomen. Het uitstroom-

1. Bron: Intraval, Doelgroepenanalyse Maatschappelijke Opvang over het jaar 2016, november 2017.

proces gaat dan waarschijnlijk meer lijken op het uitstroomproces vanuit het beschermd wonen, waaronder het tekenen van een driepartijenovereenkomst op casusniveau.

Zachte landing in de wijk

In de gemeente zijn geen specifieke activiteiten of pilots gericht op het organiseren van een zachte landing in de wijk van uitstromers uit het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang. Wel werkt de gemeente actief aan de leefbaarheid in sociaal zwakkere wijken. Dit zijn juist wijken waar veel uitstromers terecht komen. Eind 2017 heeft de gemeente besloten te experimenteren met een nieuwe intensieve gebiedsgerichte aanpak. In de wijk Nieuwstraatkwartier gaat de gemeente samen met bewoners, woningcorporaties en nutsbedrijven aan de slag om de wijk een impuls te geven. De gemeente onderzoekt bijvoorbeeld een betere binding van de beschikbare middelen in de gemeentelijke begroting met initiatieven vanuit de wijk. In een leegstaande school komen allerlei laagdrempelige initiatieven voor en door de wijkbewoners. De geleerde lessen wil de gemeente benutten voor andere wijken.

Samenwerking

Het beschermd wonen is Twente-breed georganiseerd, met een gezamenlijke aanpak met veertien gemeenten, zorgaanbieders en zestien woningcorporaties. De maatschappelijke opvang wordt georganiseerd op het niveau van centrumgemeente Almelo, bestaande uit zes gemeenten.

Tussen de gemeenten Almelo, Enschede en de zeventien woningcorporaties, verenigd in de vereniging WoON Twente, vindt bestuurlijk overleg plaats over de woningvoorraad, wonen en zorg en leefbaarheid in de wijken. Er zijn samenwerkingsafspraken gemaakt over de transformatie van wonen en zorg. Naast de uitstroom uit het beschermd wonen is het de intentie om soortge-

lijke afspraken te maken op regionale schaal over de huisvesting van mensen met ggz-problematiek.

In de gemeentelijke prestatieafspraken is afgesproken dat de woningcorporaties en de gemeente Almelo samen met zorgorganisaties een meerjarenprogramma voor de huisvestingsvraag van bijzondere doelgroepen opstellen. Naar aanleiding van het 'weren' van huurders met een problematisch verleden is lokaal afgesproken dat de samenwerkende partijen het financiële risico van huurfalen met elkaar delen. Rondom de uitstroom uit het beschermd wonen hebben de partijen daarnaast een uitvoeringsovereenkomst opgesteld. De samenwerkende partijen willen dit ook doen voor de uitstroom uit de maatschappelijke opvang en voor het voorkomen van dak- en thuisloosheid.

Op verzoek van de gemeente werken de vijf zorgorganisaties – twee voor opvang, één sociale verslavingszorg, één voor psychische zorg en één voor het beschermd wonen – samen aan de innovatie van de maatschappelijke opvang, zowel op bestuurlijk als op managementniveau. Samen hebben zij een ambitiestuk over de innovatie opgesteld. De focus ligt daarbij op het voorkomen van opvang en zo snel mogelijk weer zelfstandig laten wonen van mensen met psychosociale, verslavings- of andere ggz-problematiek. De beoogde preventieve aanpak biedt, nog voordat sprake is van opvang, ambulante begeleiding, *mobility mentoring* bij schuldhelpverlening en richt zich op nieuwe vormen van passende huisvesting. De woningcorporaties zijn betrokken bij dit traject, ook op bestuurlijk niveau.

Binnen de samenwerking rondom het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang werken de betrokken partijen aan het creëren van ruimte voor de uitvoering en bestuurlijke borging. De verschillende partijen zoeken samen de rode draad binnen de individuele casussen en nemen maatregelen of stellen het beleid bij.

Vraagstuk 4:

Hoe houd je regie op de samenwerking?

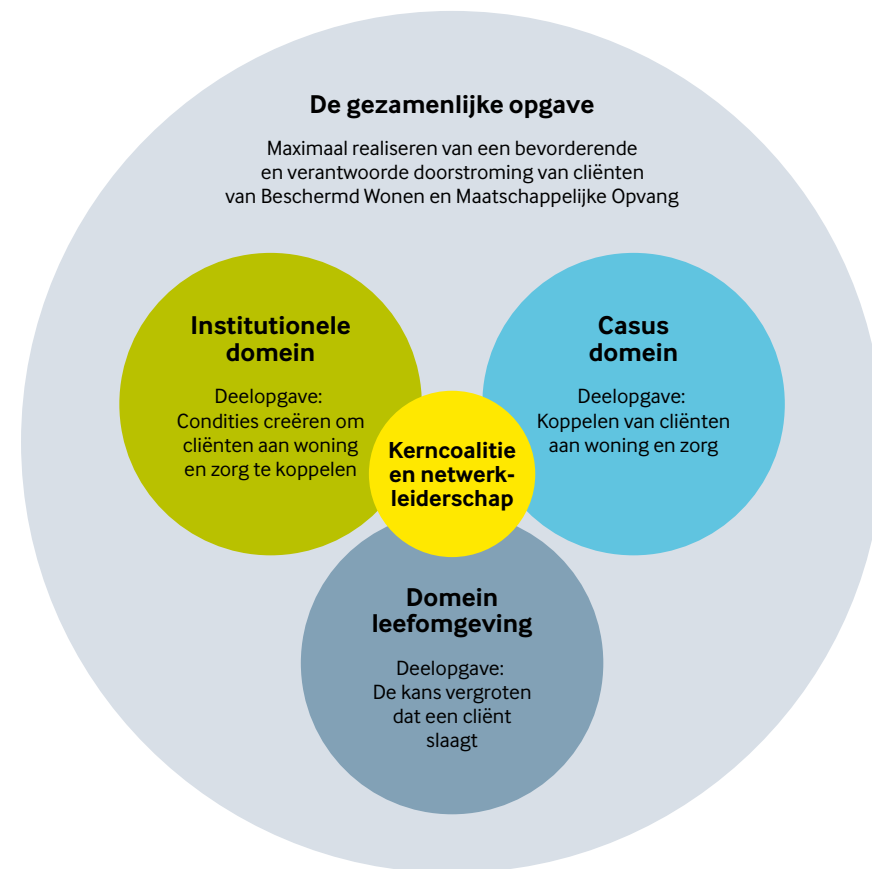
Voor een oplossing 'op maat' voor uitstromers is samenwerking nodig tussen gemeenten, woningcorporaties en zorgorganisaties. Geen van de partijen uit deze driehoek beschikt over alle regelbevoegdheden of een all-inbudget voor de financiering van zowel het wonen, het individuele maatwerk als een geschikte leefomgeving. Elke partij is verantwoordelijk voor een deel van de oplossing. Ook de uitstroomer en zijn netwerk kunnen bovendien bijdragen aan het succes van het zelfstandig wonen in de wijk.

De partijen werken op drie domeinen samen: het casusdomein, de leefomgeving en het institutionele domein.

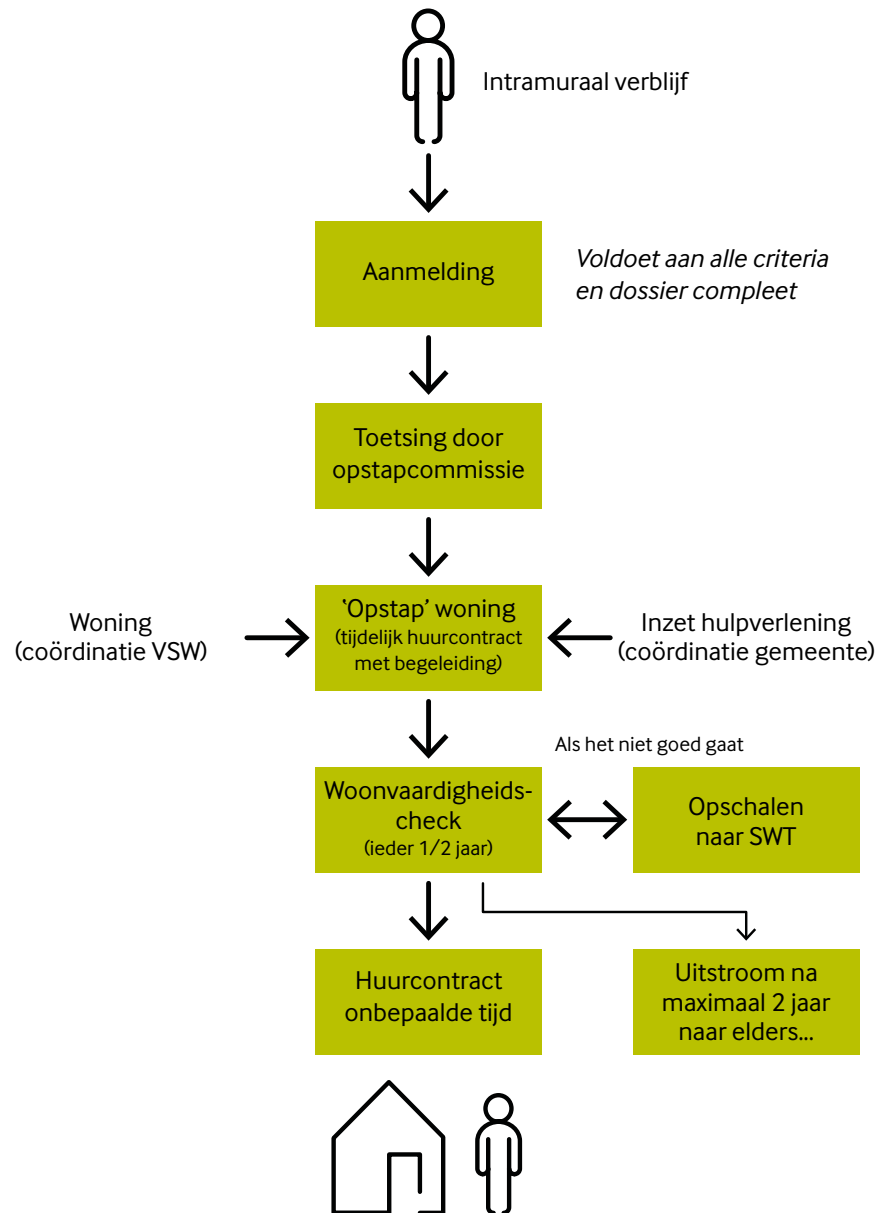
Casus: zorgen voor een arrangement 'op maat'

Op de bestuurlijke tafels worden de randvoorwaarden in een visie, toekenning budget en capaciteit vastgelegd en aan elkaar gegarandeerd, zodat partijen gezamenlijk aan de slag kunnen op het casusdomein. Rondom de casus worden veel afspraken bestuurlijk bekrachtigd. Dit zijn afspraken over aantallen woningen, inzet begeleiding of andere individuele hulp, centrale toegang tot het integrale arrangement en procesregie op de casus. Daarmee is het integrale samenwerkingsproces en de aanpak voor een goede uitstroom bij de meerderheid van de samenwerkingsverbanden op gang gekomen. De samenwerking rond de casus is in verreweg de meeste samenwerkingsverbanden opgestart of vormgegeven. Monitoring op cliëntniveau is vaak nog niet ingevuld en vergt daarom nog aandacht van de samenwerkingsverbanden.

Figuur 2: Opgavegericht samenwerken

Dordrecht: Samen aan de Doe-tafel

Het samen leveren van maatwerk voor ingewikkelde casuïstiek is het vertrekpunt voor de deelnemers aan de Doe-tafel. Dat kan soms door het gebruik van bestaande voorzieningen en systemen te maximaliseren; opereren binnen de kaders. Soms is het openbreken van de kaders nodig, bijvoorbeeld voor afspraken over voorrang om toch een woning toe te kennen en samen het bijbehorende plan te ontwikkelen met afspraken over een goede begeleiding en het voorkomen van wanbetaling of overlast. Dit plan wordt in de gemeente Dordrecht ontwikkeld samen met de betreffende inwoner.

Door een jaar lang samen bij te houden welke doelgroepen buiten de huidige systemen vallen, welke uitsluitingsmechanismen aan de orde zijn en door bij te houden wat werkt, bouwen de gemeente en betrokken partijen samen kennis op.

Apeldoorn: De Opstapregeling

Het samenwerkingsverband in Apeldoorn heeft al jaren een centraal samenwerkingsproces op klantniveau: de Opstapregeling. In de Opstapregeling wordt iedere uitstromer aangemeld bij een centrale commissie die de toegang en het bijbehorende arrangement organiseert van woning, begeleiding, budgetbeheer en schuldhulpverlening. Bijzonder aan de Opstapregeling is de garantie op terugkeer wanneer zelfstandig wonen onverhoopt niet lukt.

Om de Opstapregeling mogelijk te maken, garanderen de drie partijen elkaar capaciteit in woningen en begeleiding en dat is ook in de samenwerkingsopzet vastgelegd. Iedere uitstromer wordt twee jaar lang elk halfjaar gemonitord. Daarna wordt de uitstromer een gewone huurder met een huurovereenkomst voor onbepaalde tijd en stopt de geza-

menlijke monitoring. Bijzonder aan de Apeldoornse Opstapregeling is de koppeling tussen een integrale samenwerking op operationeel, tactisch en strategisch niveau. De Opstapregeling is op casusniveau één klantproces, de afspraken over het aanbod en de wijze van samenwerking zijn vastgelegd in een overeenkomst tussen de partijen. De volumeafspraken voor wonen, begeleiding en budgetbeheer zijn teruggekoppeld in de afspraken op de Wonen en Wmo-tafels.

Leefomgeving: zorgen voor een goede sociale en fysieke infrastructuur in de wijk

Rond de leefomgeving, de zachte landing in de wijk, ontbreekt de integrale aanpak. Er wordt volop geëxperimenteerd in kleinere pilots of experimenten, maar een integrale aanpak op meerdere domeinen ontbreekt in de onderzochte samenwerkingsverbanden. De samenwerkingspartijen hebben behoefte aan uitproberen, oefenen en samen een aanpak ontwikkelen om te komen tot afspraken over proces en inhoud.

Institutioneel: zorgen voor afstemming tussen organisaties

Op institutioneel niveau creëren organisaties de benodigde systeemtechnische randvoorwaarden voor een zachte landing in de wijk. Uit stukken van de bestuurlijke tafels blijkt dat de diverse samenwerkingsverbanden nadenken over een verregaande transformatie tot een integrale aanpak in wijken. De toekomstagenda's bevatten veel ambitie en de afgelopen jaren heeft bovendien een grootscheepse transformatie plaatsgevonden in het sociale domein. De sociale wijkteams zijn daarvan de meest zichtbare uiting. Woningcorporaties lijken niet altijd bij de sociale infrastructuur in de wijk aangesloten en hebben vaak behoefte aan een aanspreekpunt bij de begeleidende organisa-

ties wanneer er probleemsituaties zijn of signalen die daarop duiden. Door structureel samen te werken rondom de uitstroom uit het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang, wordt dit contact tussen organisaties eerst hersteld door werkafspraken over wie wordt gebeld bij signalen of probleemsituaties.

Een stap verder gaat de wil om gezamenlijk de leefbaarheid in de wijk te bewaken in samenspraak met de wijkbewoners. Daarbij is een gezamenlijk plan mogelijk of de afspraak samen aanspreekbaar te zijn bij problemen. Verschillende samenwerkingsverbanden noemen dit de volgende stap voor de samenwerking in de driehoek gemeente, woningcorporaties en zorgaanbieders, in samenwerking met de wijkbewoners. Samenwerkingsverbanden in 's-Hertogenbosch en Almelo hebben voor deze volgende ontwikkeling een wijkexperiment geformuleerd.

Almelo: Pilot intensieve gebiedsgerichte aanpak

De gemeente Almelo heeft besloten te experimenteren met een intensieve gebiedsgerichte aanpak in samenwerking met bewoners, woningcorporaties en nutsbedrijven. Eind 2017 heeft het college de wijk Nieuwstraatkwartier geselecteerd. Door intensieve samenwerking moet er tussen de genoemde partijen en de bewoners een doorbraak komen in de wijk. De gemeente onderzoekt daarbij hoe zij beschikbare middelen in de gemeentelijke begroting beter kan verbinden aan initiatieven vanuit de wijk. De lessen van de pilot Nieuwstraatkwartier wil de gemeente ook benutten voor andere wijken. In de wijk is een oud schoolgebouw ter beschikking gesteld voor bijvoorbeeld een herstel-academie, tweedehandskledingwinkel en ontmoeting voor en door wijkbewoners.

's-Hertogenbosch: Vijf vuistregels voor verwelcoming

De gemeente 's-Hertogenbosch wil in een pilot de samenwerking doorontwikkelen in een regelarm proefgebied en zo een integraal arrangement voor de uitstromer realiseren: hoe kan samenwerking beter? Professionals in de wijk krijgen beschikking over een vrij inzetbaar budget. Er zijn een **vijftal vuistregels** afgesproken die zorgen dat mensen met psychische kwetsbaarheden zich thuis voelen in de wijk. Het gaat dan om:

- Goed wonen – een veilig thuis: **iedereen een dak**
- Gezonde financiën – geen onnodig gedoe: **behoud van uitkering**
- Waardevolle daginvulling: **gewoon aan de slag**
- Goede ondersteuning – die echt bij jou past: **waakvlamcontract**
- Fijne leefomgeving – voor en met iedereen: **eigenaarschap bij hulpvragen**

Op cliëntniveau maken de partijen hierover afspraken met cliënten en hun omgeving. Voor de introductie van de nieuwe werkwijze was er op 1 maart 2018 een werkbijeenkomst met meer dan honderd cliënten en hun naasten, medewerkers, managers en bestuurders uit alle organisaties.

dertien samenwerkingsverbanden aan dat bestuurders beschikbaar moeten zijn om oplossingen te fiatteren, misschien te forceren en de gewenste samenwerking te faciliteren. De samenstelling van de bestuurlijke coalitie moet de integrale opgave weerspiegelen. De minimaal gewenste samenstelling is de driehoek woningcorporatie, gemeente en ggz-zorgaanbieder. Deze integrale bestuurlijke 'rugdekking' is niet in elk samenwerkingsverband aanwezig.

Dankzij een dergelijke bestuurlijke coalitie zijn lokale (soms regionale) afspraken mogelijk over een nieuw, afgestemd cliëntproces en arrangement. Opvallend is dat de samenwerkingsverbanden zonder zo'n lokaal bestuurlijk overleg deze afspraken vaak ontberen. Het is de vraag of samenwerkingsverbanden zonder zo'n lokale bestuurlijke coalitie tot een structurele verandering komen die ingebed wordt in het stelsel. Is er sprake van lerend veranderen van het systeem, of blijven de activiteiten beperkt tot een pilot en raken afspraken en monitoring op termijn weer op de achtergrond?

De inclusieve samenleving - verbond tussen bestuurders

Uitstroom uit het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang klinkt als een overzichtelijk regelvraagstuk. De realiteit is dat de betrokken partijen nog moeten uitvinden wat precies nodig is aan voorzieningen en wie dat kan bieden. In de praktijk gaat het om improvisatie, alertheid bij wat speelt bij individuele uitstromers en wat een buurt nodig heeft. Een bestuurlijke coalitie is niet klaar na een set van afspraken en het vormgeven van een lokaal uitstroomproces. Omdat nog veel uitgevonden moet worden, geven de

Beschouwing

Wat is de uitkomst na ruim een jaar experimenteren? Gemeenten, woningcorporaties en ggz-aanbieders slaan in toenemende mate de handen ineen om tot een nieuwe visie en praktijk voor het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang te komen. Het aantal mensen dat (extra) uitstroomt, is relatief beperkt: het gaat om enkele tientallen per gemeente. Over het algemeen hebben de samenwerkingsverbanden afspraken gemaakt over het toewijzen van woningen aan de doelgroep, en eventueel over uitbreiding van het woningaanbod. Ongeveer de helft heeft daarnaast een koppeling gemaakt tussen de huur- en zorgovereenkomst, en werkt aan het opruimen van (bureaucratische) belemmeringen tussen organisaties en het benutten van de speelruimte in wet- en regelgeving. De zachte landing in de wijk blijft echter ingewikkeld: wat is nu precies in en voor de wijk nodig? Wie houdt vinger aan de pols bij de uitstromers en wie is aanspreekbaar als zittende wijkbewoners aanlopen tegen problemen?

In dit vraagstuk blijkt de uitstroom uit het beschermd wonen en de maatschappelijke opvang een duidelijke testcase voor het zelfstandig wonen van zorgdoelgroepen in de wijk. Daar wordt de inclusieve samenleving in de praktijk gebracht en blijkt ook of een bestuurlijke coalitie van betrokken maatschappelijke partijen werkt vanuit een gezamenlijke opgave en met een gezamenlijke aanpak in wijken en buurten waarop men aanspreekbaar is. Hier is, ook bij de meeste experimentpartners, nog een wereld te winnen.

Weer thuis in de wijk

Doel experiment

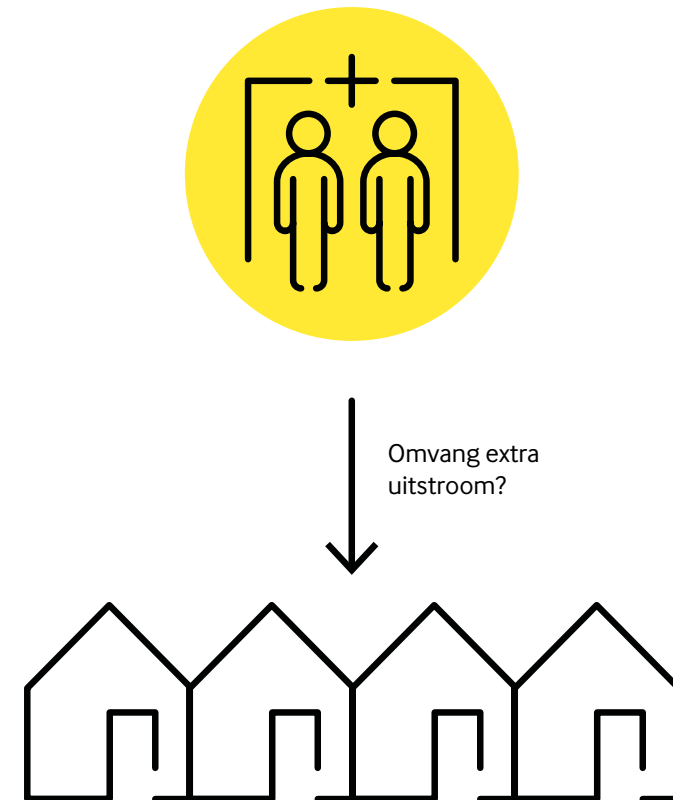
Versnelling brengen in de uitstroom uit beschermd wonen en maatschappelijke opvang.

Aanpak

- 13** samenwerkingsverbanden
- 5** bijeenkomsten
- 3** publicaties
- 1** Landelijke eindbijeenkomst

1. Zicht op omvang opgave

Van beschermd wonen naar beschermd thuis

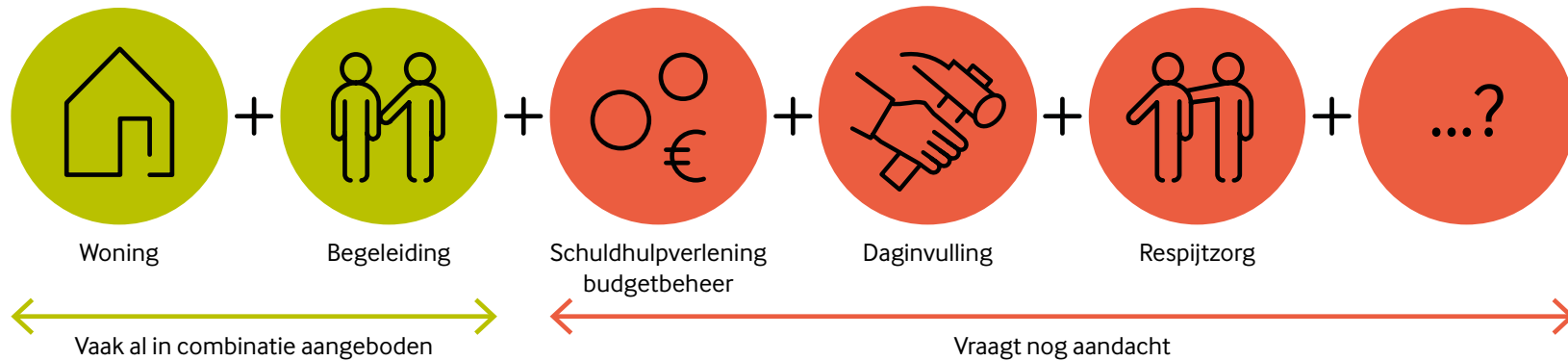
Lastig te schatten door verschillende definities.

Uitkomsten bestemd voor:

- Ambitie bepalen
- In gesprek met partijen over voorzieningen

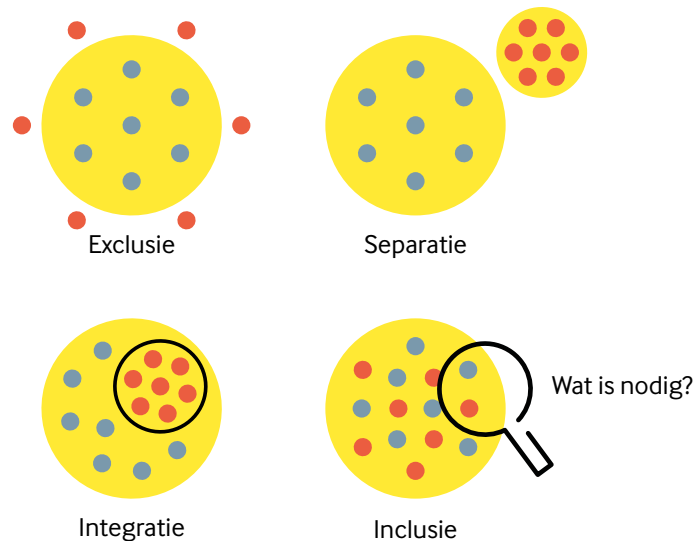

2. Kwaliteit aanbod

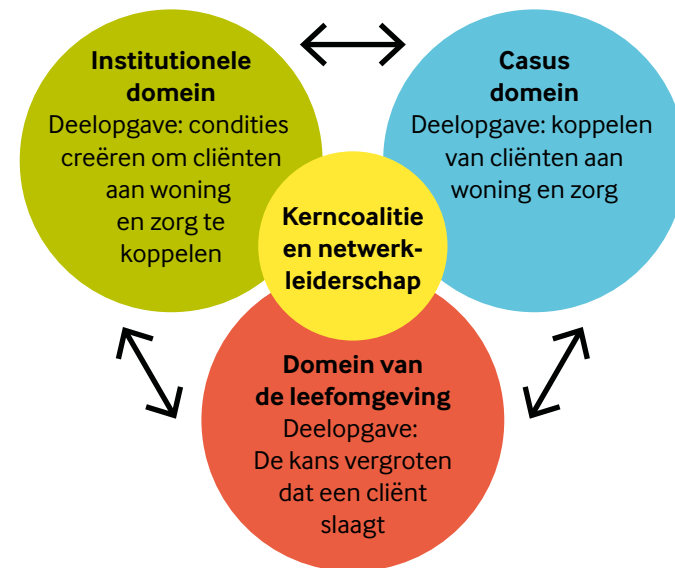
3. Voor en met de wijk

Zelfstandig wonen in de wijk leidt niet automatisch tot inclusie. In pilots en experimenten onderzoeken de samenwerkingsverbanden wat nodig is op wijk- en buurtniveau.

4. Regie op de samenwerking

De gezamenlijke opgave: maximaal realiseren van een bevorderende en verantwoorde doorstroming van cliënten.

Colofon

Uitgave

Platform31

Den Haag, april 2018

Auteurs: Susan van Klaveren en Netty van Triest (Platform31), Ann Meijer (Ann Meijer procesmanagement)

Redactie: Platform31

Fotografie: De Volksbond Amsterdam

Ontwerp: Gé grafische vormgeving

Platform31

Kennis- en netwerkorganisatie Platform31 ziet de **trends** in stad en regio. We **verbinden** beleid, praktijk en wetenschap rondom actuele vraagstukken en komen tot een **aanpak** waarmee bestuurders, beleidsmakers en uitvoerders direct aan de slag kunnen. De oplossingen houden we niet voor onszelf: **iedereen profiteert mee** van de resultaten.

Postbus 30833, 2500 GV Den Haag
www.platform31.nl

Hoewel grote zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van deze publicatie, aanvaarden Platform31 en de betrokkenen geen enkele aansprakelijkheid uit welke hoofde dan ook voor het gebruik van de in deze publicatie vermelde gegevens. Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt mits de bron wordt vermeld.